

dr Konrad Osajda

Autoreferat

przedstawiający opis dorobku i osiągnięć naukowych

Autoreferat został przygotowany zgodnie z art. 16 i 18a ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. Nr 65, poz. 595 ze zm.), § 12 ust. 2 pkt 2 rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 22 września 2011 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodach doktorskich, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora (Dz. U. Nr 204, poz. 1200) oraz z uwzględnieniem Komunikatu nr 3/2012 Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów. Zawiera on opis dorobku i osiągnięć naukowych, a w szczególności osiągnięcia określonego w art. 16 ust. 2 ustawy (por. § 12 ust. 2 pkt 2 rozporządzenia). Zgodnie z Komunikatem nr 3/2012 Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów wykaz opublikowanych prac naukowych znajduje się w odrębnym załączniku do wniosku o wszczęcie postępowania habilitacyjnego (załącznik nr 4). Ponadto, samodzielny załącznik stanowi również informacja o osiągnięciach dydaktycznych, współpracy naukowej i popularyzacji nauki (załącznik nr 7).

1. Stopnie naukowe i zawodowe:

2008 r. – uzyskanie stopnia naukowego doktora nauk prawnych; temat rozprawy doktorskiej: Ustanowienie spadkobiercy w systemie prawnym *common law* i *civil law*

2006 r. – uzyskanie stopnia LLM na University of Ottawa, Common Law Section

2004 r. – ukończenie indywidualnych studiów prawniczych z zakresu prawa cywilnego oraz postępowania cywilnego pod kierunkiem prof. dr. hab. K. Pietrzykowskiego oraz prof. dr. hab. T. Erecińskiego prowadzonych w ramach Collegium Invisibile (Collegium Invisibile to instytucja edukacyjna prowadząca zajęcia w formie tutoriali dla rekrutowanych do niego kilkudziesięciu studentów w roku ze wszystkich dyscyplin naukowych)

2004 r. – uzyskanie tytułu zawodowego magistra prawa (dyplom z wyróżnieniem *summa cum laude*)

2010 r. – uzyskanie tytułu zawodowego radcy prawnego (OIRP Warszawa)

2. Przebieg dotychczasowego zatrudnienia:

od 2011 r. – członek Biura Studiów i Analiz Sądu Najwyższego

od 2008 r. – adiunkt w Instytucie Prawa Cywilnego na WPiA UW

2007 – 2011 – asystent sędziego w Izbie Cywilnej Sądu Najwyższego

2004 – 2008 – doktorant na WPiA UW; prowadzenie (na umowę zlecenia) zajęć dydaktycznych na WPiA UW (w Instytucie Prawa Cywilnego oraz na Podyplomowym Studium Prawa Spółek)

3. Osiągnięcie naukowe uzyskane po otrzymaniu stopnia doktora, stanowiące znaczny wkład autora w rozwój nauki prawa: dzieło opublikowane w całości (art. 16 ust. 1 i ust. 2 pkt 1 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym)

Za swoje podstawowe osiągnięcie naukowe, uzyskane po otrzymaniu stopnia doktora i stanowiące znaczny wkład w rozwój nauki prawa w rozumieniu art. 16 ust. 1 i 2 pkt 1 ustawy o stopniach i tytule naukowym, uznaję monografię pt.: „Niewypłacalność spółki z o.o. Odpowiedzialność członków zarządu wobec jej wierzycieli (Lexis Nexis, Warszawa 2014). Książka jest owocem badań naukowych rozpoczętych bezpośrednio po uzyskaniu stopnia doktora nauk prawnych i prowadzonych w latach 2008-2014.

Geneza pracy – wybór tematu

Impulsem do podjęcia badań nad problematyką, której dotyczy monografia, było dostrzeżenie występujących w praktyce bardzo poważnych trudności z interpretacją i zastosowaniem art. 299 k.s.h., co skutkowało zjawiskiem niezwykłym – wydaniem ponad 100 orzeczeń Sądu Najwyższego dotyczących tego, zdawałoby się, wąskiego i szczególnego zagadnienia. Początkowe badania doprowadziły do opublikowania opracowania poświęconego właśnie problemom wykładni art. 299 k.s.h. W ich toku ujawniły się jednak jeszcze znacznie istotniejsze wątpliwości, o doniosłym znaczeniu już nie tylko praktycznym, ale także teoretycznym. Ogniskowały się one wobec potrzeby zbadania, w jaki sposób niewypłacalność spółki z o.o. wpływa na zasady odpowiedzialności za jej zobowiązania – okazało się bowiem, że chociaż moment, gdy spółka z o.o. staje się niewypłacalna nie

zmienia w żaden sposób jej statusu prawnego, to jednak istotnie modyfikuje sytuację prawną wierzycieli tej spółki. Rozwinięcie badań w tym kierunku, których ukoronowanie stanowi niniejsza monografia, pozwoliło dostrzec, że tożsame kłopoty co do meritum występują nie tylko na tle prawa polskiego, lecz również w innych systemach prawnych. Stąd w pracy uwzględniono także ich rozwiązanie we wiodących systemach prawnych, co pozwala zobaczyć obowiązujące w prawie polskim uregulowanie normatywne tej materii z różnych punktów widzenia, jak również zaproponować kierunki zmian bardzo potrzebnej nowelizacji, która uporządkowałaby unormowanie tej kwestii (wnioski *de lege ferenda* zamykają pracę).

Przedmiot monografii

Przedmiotem opracowania jest analiza instytucji prawnej odpowiedzialności członków zarządu spółki z o.o. wobec wierzycieli spółki na wypadek jej niewypłacalności. Instytucja ta znana jest praktycznie we wszystkich systemach prawnych, przy czym bywa bardzo różnie uregulowana, tak co do treści regulacji prawnej, jak i nawet jej miejsca. Lokuje się bowiem na pograniczu prawa spółek handlowych oraz prawa upadłościowego. Z jednej strony, dotyczy odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną w związku z obecnością spółki handlowej w obrocie, natomiast, z drugiej strony, stanowi jeden ze skutków niewypłacalności przedsiębiorcy – spółki handlowej, a unormowanie tych skutków to domena prawa upadłościowego (niewypłacalność przedsiębiorcy to najczęściej podstawa do ogłoszenia jego upadłości).

Uzasadnienie wyboru tematu pracy

Za podjęciem badań naukowych nad wskazanym zagadnieniem przemawia wiele argumentów: niejasny stan prawa polskiego (istnienie dwóch niezależnych podstaw wystąpienia przez wierzycieli z roszczeniem przeciwko członkom zarządu spółki: art. 299 i 21 ust. 3 p.u.n. oraz wątpliwości na tle ich wykładni, konieczność uporządkowania bardzo bogatego orzecznictwa SN w tym zakresie), brak badań prawno-porównawczych, potrzeba analizy w związku z dyskusjami nad ewentualną zmianą tych przepisów, konieczność uwzględnienia zaleceń dla ustawodawców krajowych co do regulacji tej materii wynikających z rekomendacji UNCITRAL, brak kompleksowego opracowania zagadnienia w polskiej literaturze (są jedynie monografie wydane w 2008 i 2009 r., które koncentrują się na problematyce wykładni art. 299 k.s.h, a więc mają daleko węższy zakres, a ponadto, z natury rzeczy, nie uwzględniają późniejszych istotnych wypowiedzi judykatury, w tym uchwał powiększonych składów Sądu Najwyższego, oraz doktryny w tej materii).

Cele badawcze

Po pierwsze, analiza ma zmierzać do zbadania wpływu niewypłacalności spółki na zasady odpowiedzialności członków zarządu za jej zobowiązania – wykazać, w jaki sposób okoliczność, że spółka staje się niewypłacalna, oddziałuje na sytuację prawną jej członków zarządu (i czym im zagraża z perspektywy odpowiedzialności cywilnej).

Po drugie, niezbędne jest dokładne ustalenie treści dwóch niezależnych norm prawnych dotyczących odpowiedzialności członków zarządu spółki z o.o. wobec jej wierzycieli na wypadek niewypłacalności spółki, to jest art. 21 ust. 3 p.u.n. oraz art. 299 k.s.h. po to, aby wyjaśnić wątpliwości interpretacyjne oraz, przede wszystkim, określić wzajemną relację tych norm prawnych. Powinno to pozwolić znaleźć odpowiedź na pytanie, czy obie te normy są potrzebne w systemie prawa, które to rozstrzygnięcie jest ważne z perspektywy sformułowania uwag *de lege ferenda*.

Po trzecie, dla pełnego zbadania zakreślonej problematyki niezbędne jest skonfrontowanie polskiego unormowania kwestii odpowiedzialności członków zarządu spółki z o.o. wobec jej wierzycieli na wypadek niewypłacalności spółki z zagranicznymi instytucjami prawnymi realizującymi te same zadania. Potencjalnie może to ułatwić wskazanie mankamentów polskich rozwiązań, a doświadczenia innych państw mogą pozwolić na zaproponowanie przemyślanych i funkcjonujących gdzie indziej rozwiązań prawnych, których recepcja mogłaby zostać dokonana wraz z ewentualnymi zmianami legislacyjnymi (o ile potwierdzi się potrzeba ich dokonania).

Metodologia

Podstawową zastosowaną w pracy metodą badawczą jest metoda dogmatyczna. Służy ona analizie obowiązujących przepisów regulujących tę kwestię. Wyniki osiągnięte dzięki zastosowaniu metody dogmatycznej zostają skorygowane przy użyciu dwóch kolejnych metod.

Po pierwsze, metoda *case law study* polegająca na analizie relewantnego orzecznictwa sądowego pozwala na dostrzeżenie, i być może też rozstrzygnięcie, wątpliwości interpretacyjnych na tle obowiązujących przepisów nieujawnionych w wyniku zastosowania metody dogmatycznej, które jednak wystąpiły w praktyce – i stąd potrzeba rozstrzygnięcia ich przez sąd. Zastosowanie tej metody pomaga też ustalić treść obowiązujących w tej materii norm prawnych – o ile metoda dogmatyczna oznacza zbadanie treści norm prawnych jako *law in books*, o tyle metoda *case law study* to badanie *law in action* (treści norm prawnych

rzeczywiście stosowanych w praktyce, co dokumentują właśnie orzeczenia). Konfrontacja rezultatów badań przy użyciu wskazanych obu metod pozwala też, po pierwsze, na ocenę prawidłowości orzecznictwa sądowego w tej materii (przez ustalenie, czy przyjęte przez sądy rozumienie normy prawnej mającej zastosowanie w sprawie „mieści się” w zakresie dopuszczalnych znaczeń normy określonych w drodze zastosowania metody dogmatycznej) oraz, po drugie, na wskazanie innych potencjalnych wątpliwości interpretacyjnych, które dotychczas nie wystąpiły w znanym orzecznictwie sądowym oraz kierunków prawidłowego ich zastosowania.

Po drugie, metoda prawnoporównawcza. Zawsze z zastosowaniem w badaniach prawniczych metody prawnoporównawczej wiąże się konieczność wyboru systemów prawnych, które w porównaniu zostaną uwzględnione. Ani niemożliwe, ani niecelowe byłoby w opracowaniu monograficznym uwzględnienie nadmiernej liczby systemów prawnych, ponieważ znacznie zaciemniałoby obraz płynący z tej analizy i utrudniało wykorzystanie ustaleń płynących z tych badań w kontekście prawa polskiego. Tradycyjnie zatem wzięto pod uwagę wiodące systemy prawne, z tym, że zachowano równowagę między systemami prawnymi *civil law* oraz *common law*, badając po dwa krajowe systemy prawne z obu tych rodzin systemów prawnych. W konsekwencji zatem uwzględniono prawo niemieckie, francuskie, angielskie i amerykańskie. Celem zastosowania metody prawnoporównawczej nie był oczywiście tylko opis obcych systemów prawnych, gdyż pełniłaby ona wówczas wyłącznie rolę ornamentacyjną. Posłużyła natomiast, po pierwsze, dla oceny kierunku zmian badanej problematyki w obcych systemach prawnych (dostrzeżono bowiem, że podobnie jak w prawie polskim, materia ta jest stosunkowo często poddawana zmianom legislacyjnym). Po drugie, umożliwiła dostrzeżenie specyfiki polskiej regulacji prawnej oraz tych jej elementów, które różnią się od spotykanych w obcych systemach prawnych. Po trzecie, była niezbędna dla przedstawienia propozycji *de lege ferenda*, które nie tylko starają się przeciąć wątpliwości zgłaszane już na tle prawa polskiego, lecz również uwzględnić doświadczenia obcych systemów prawnych, a zwłaszcza „ducha” i istotę instytucji odpowiedzialności cywilnej członków zarządu spółki z o.o. wobec wierzycieli spółki kapitałowej w razie jej niewypłacalności, dla których rekonstrukcji nie wystarczą studia nad prawem polskim.

Struktura pracy

Wskazane cele opracowania, do których osiągnięcia zmierzano przy zastosowaniu wymienionych metod badawczych, pozwoliły na ujęcie struktury pracy w następujący sposób. Podzielono ją na kilka rozdziałów, a materia omówiona została w następującym porządku.

Rozpoczęto od wprowadzenia wyznaczającego zakres pracy, uzasadnienie wyboru tematu, celu prowadzonych badań oraz metod badawczych. Dalej krótko nakreślono miejsce spółki z o.o. w polskim systemie prawa spółek, wpływ niewypłacalności spółki z o.o. na odpowiedzialność za jej zobowiązania oraz wskazano dwie samodzielne podstawy prawne odpowiedzialności członków zarządu spółki z o.o. wobec jej wierzycieli na wypadek niewypłacalności spółki (art. 21 ust. 3 p.u.n. i art. 299 k.s.h.). Później poddano wnikliwej i wszechstronnej analizie każdą z tych podstaw badając przede wszystkim: charakter odpowiedzialności członków zarządu, zakres przedmiotowy odpowiedzialności (za co członkowie zarządu ponoszą odpowiedzialność i w jakiej wysokości), zakres podmiotowy odpowiedzialności (kogo należy uznać za członka zarządu spółki z o.o. zagrożonego poniesieniem analizowanej odpowiedzialności), przesłanki odpowiedzialności i przesłanki zwalniające od odpowiedzialności, a wreszcie dochodzenie tych roszczeń (zwłaszcza rozkład ciężaru dowodu). Pozwoliło to na dokładne porównanie obu znanych prawu polskiemu podstaw prawnych odpowiedzialności członków zarządu, a, w dalszej perspektywie, na skonfrontowanie stanu prawa polskiego z prawem obcym, czego dokonano w ramach rozdziału komparatystycznego pracy. Całość rozważań zamykają konkluzje podzielone na dwie części, gdzie pierwsza z nich zawiera wnioski *de lege lata* płynące z analizy obowiązującego prawa polskiego, a druga propozycję *de lege ferenda* co do kierunku i sposobu nowego unormowania tej materii, czerpiącego z doświadczeń praktycznych stosowania prawa polskiego oraz sprawdzonych zagranicznych rozwiązań prawnych.

Wnioski

Rozległość przeprowadzonych w monografii badań uniemożliwia przytoczenie w autoreferacie wszystkich wniosków i konkluzji. Dla zachowania przejrzystości wyводу w samej książce, każdy rozdział kończy się podsumowaniem zawierającym zestawienie wszystkich wniosków dotyczących materii analizowanej w danym rozdziale. W autoreferacie można jedynie powołać najważniejsze ogólne konkluzje pracy.

Po pierwsze, ponoszenie przez członków zarządu spółki z o.o. odpowiedzialności względem wierzycieli spółki na wypadek jej niewypłacalności nie jest specyficzną cechą prawa polskiego, ponieważ analogiczne uregulowania występują także w obcych systemach prawnych. W praktyce jednak instrument ten wykorzystywany jest za granicą znacznie rzadziej niż w Polsce, co wynika stąd, że słabiej chroni wierzycieli niewypłacalnych spółek (trudniej uzyskać im zasądzenie świadczenia od członków zarządów spółek, a zatem rzadziej decydują się w ogóle na dochodzenie roszczenia w sądzie).

Po drugie, odmiennosc polskiej regulacji badanej materii, w porownaniu z rozwiazaniami obowiazujacymi w innych krajach, wyrazaj sie przede wszystkim przez inny standard ochrony wierzycieli spólki z o.o. oraz wierzycieli spólki akcyjnej na wypadek niewypłacalności tych spółek (tylko wierzycielom spółki z o.o. przysługuje roszczenie z art. 299 k.s.h.).

Po trzecie, ponoszenie przez członków zarządu spółki z o.o. odpowiedzialności na wypadek jej niewypłacalności *de facto* prowadzi do podważenia samodzielności prawnej osoby prawnej. Nie dzieje się to wprost, ponieważ członkowie zarządu spółki nie odpowiadają za jej zobowiązania, lecz za szkodę wyrządzoną wierzycielom spółki, jednak zakres przedmiotowy tej odpowiedzialności jest bardzo bliski wysokości niespłaconych przez spółkę długów. Jest to zatem rodzaj przebicia kurtyny korporacyjnej, gdzie jednak ostrze odpowiedzialności nie kieruje się w stronę wspólników spółki, lecz członków jej zarządu.

Po czwarte, z perspektywy prawno-porównawczej można wskazać, że względu na aksjologiczne uzasadnienie ponoszenia odpowiedzialności przez członków zarządów spółek kapitałowych wobec wierzycieli spółek na wypadek ich niewypłacalności, dwa modele regulacji prawnej tej kwestii: za niewykonanie precyzyjnie wskazanego obowiązku spoczywającego na członkach zarządu – zgłoszenia w ustawowo wskazanym czasie wniosku o ogłoszenie upadłości spółki (tak jest zwłaszcza w prawie niemieckim) albo za utrzymywanie w obrocie niewypłacalnej spółki (tak zwłaszcza w prawie angielskim). Trudno jednoznacznie zakwalifikować polskie unormowanie tej materii do jednego z tych modeli. Odpowiedzialność z art. 21 ust. 3 p.u.n. należy do pierwszego modelu, ale nie jest jasne, do którego przyporządkować odpowiedzialność z art. 299 k.s.h. (mimo że umożliwiono członkom zarządu niewypłacalnej spółki z o.o. zwolnienie się z przewidzianej tam odpowiedzialności przez wykazanie, że we właściwym czasie zgłosili wniosek o ogłoszenie upadłości spółki, to obowiązek zgłoszenia wniosku wynika z tego przepisu jedynie pośrednio).

Po piąte, prawo polskie reguluje odpowiedzialność członków zarządu spółki z o.o. wobec wierzycieli spółki na wypadek jej niewypłacalności w dwóch niezależnych przepisach: art. 299 k.s.h. oraz art. 21 ust. 3 p.u.n. Przeprowadzone badania dowiodły, że wynikające z nich normy prawne, choć bardzo do siebie zbliżone, nie są identyczne. Odmiennie kształtują się: rozkład ciężaru dowodu między wierzycielem spółki a pozwanym członkiem jej zarządu, sposób wyznaczenia zakresu przedmiotowego roszczenia (*de facto* wysokość dochodzonego roszczenia jest jednak taka sama), zakres podmiotowy odpowiedzialności (mimo odmiennego ujęcia werbalnego kwestii tego, kto ponosi odpowiedzialność, różnica jest nieznaczna i

dotyczy wyłącznie kuratorów ustanowionych dla spółki), przesłanki odpowiedzialności, sposób ustalenia sądu właściwego miejscowo. Znamienne jest jednak, że aktualnie ustawodawcy niemiecki i francuski dokonali unifikacji unormowania tej instytucji (zrezygnowali z wielu instytucji prawnych realizujących ten sam cel).

Po szóste, roszczenia z art. 299 k.s.h. i art. 21 ust. 3 p.u.n. pozostają w zbiegu, co oznacza, że wierzyciel spółki, wedle swojego wyboru, może wybrać podstawę dochodzonego roszczenia. W praktyce w zasadzie wyłącznie wybierany jest art. 299 k.s.h. Choć bowiem potencjalnie dochodzone na tej podstawie roszczenie może mieć niższą wysokość niż wywodzone z alternatywnej podstawy, to jego zasądzenie jest dużo łatwiejsze właśnie ze względu na rozkład ciężaru dowodu.

Po siódme, w prawie polskim, inaczej niż w wielu zagranicznych systemach prawnych, nie ma możliwości pociągnięcia do odpowiedzialności faktycznych członków zarządów. W konsekwencji, członkowie zarządu mogą uniknąć też odpowiedzialności, jeśli zostaną powołani do pełnienia tej funkcji uchwałą sprzeczną z prawem.

Przeprowadzone na potrzeby przygotowania monografii badania nie tylko pozwoliły na sformułowanie szeregu wniosków *de lege lata*, z których najważniejsze powyżej powołano, lecz również umożliwiły przedstawienie propozycji zmiany aktualnego uregulowania tej materii. Jej założenia oraz wynikające z ich przyjęcia konkluzje zostały szczegółowo omówione w pracy. W tym miejscu można jedynie powołać kluczowe proponowane zmiany.

Po pierwsze, ujednolicenie regulacji tej materii przez uchylenie art. 299 k.s.h. i kompleksowe jej unormowanie w prawie upadłościowym (zmiana art. 21 p.u.n.).

Po drugie, zrównanie sytuacji prawnej wierzycieli spółek z o.o. oraz spółek akcyjnych na wypadek ich niewypłacalności.

Po trzecie, jednoznaczne nadanie odpowiedzialności ponoszonej przez członków zarządów spółek kapitałowych na wypadek ich niewypłacalności charakteru odszkodowawczego.

Po czwarte, czynem, za który członkowie zarządu spółki mieliby ponosić odpowiedzialność, byłoby niezgłoszenie w terminie wniosku o ogłoszenie upadłości, natomiast wyrządzoną przez to szkodę wyznaczałaby różnica między wysokością faktycznego zaspokojenia roszczeń przez wierzycieli spółki z jej majątku, a tym, w jakim zakresie uzyskaliby oni zaspokojenie swoich roszczeń, gdyby wniosek o ogłoszenie upadłości spółki został zgłoszony we właściwym czasie.

Po piąte, członkowie zarządu powinni odpowiadać na zasadzie winy, a nie na zasadzie ryzyka, przy czym należałoby odwrócić ciężar dowodu wprowadzając domniemanie winy (to członkowie zarządu, jako przesłankę ekskulpacyjną, powinni móc wykazać, że w niezłożeniu przez nich w terminie wniosku o ogłoszenie upadłości spółki nie ponoszą winy).

Po szóste, należy złagodzić typowy dla odpowiedzialności deliktowej ciężar dowodu co do zdarzenia wyrządzającego szkodę spoczywający na powodzie – wierzycielu spółki. Wystarczające powinno być wykazanie przez niego, że w chwili, gdy dochodzi swojego roszczenia, spółka kapitałowa jest już niewypłacalna. To pozwany członek zarządu, broniąc się przed poniesieniem odpowiedzialności, będzie musiał dowieść, że wniosek o ogłoszenie upadłości spółki został zgłoszony w ustawowo przewidzianym czasie (to on zna sytuację spółki majątkową spółki i ma dostęp do jej dokumentów, a zatem powinien wiedzieć, kiedy należy zgłosić wniosek o ogłoszenie upadłości spółki).

Po siódme, należy wyraźnie uregulować terminy przedawnienia roszczenia wierzyciela spółki wprowadzając trzyletni termin *a tempore scientiae* (od momentu dowiedzenia się przez wierzyciela spółki o szkodzie i osobie zobowiązanej do jej naprawienia) oraz dziesięcioletni termin *a tempore facti* (liczony od ostatniego dnia, kiedy zgodnie z prawem członek zarządu spółki miał obowiązek zgłosić wniosek o ogłoszenie jej upadłości).

Konkludując, przeprowadzone w rozprawie badania, potwierdzają sformułowaną na jej wstępie tezę badawczą, co do potrzeby wzmocnienia ochrony wierzycieli spółki kapitałowej na wypadek jej niewypłacalności, oraz realizują cele badawcze przed pracą postawione.

Po pierwsze, wyraźnie dowodzą potrzeby intensyfikacji ochrony wierzycieli spółki kapitałowej na wypadek niewypłacalności spółki, gdy ochrona interesów tych wierzycieli jest szczególnie pożądana. Za tą intensyfikacją przemawiają nie tylko wskazane w pracy argumenty aksjologiczne i teleologiczne, lecz również doświadczenia innych państw – we wszystkich szczegółowo badanych systemach prawnych kwestia ta jest unormowana i wierzyciele mają dodatkowe roszczenia wobec członków zarządu spółki.

Po drugie, przeprowadzone badania ilustrują, że niewypłacalność spółki z o.o. wpływa na kwestię odpowiedzialności za jej zobowiązania, i to zarówno w prawie polskim, jak i w prawie obcym. O ile nie wydaje się przekonujące stwierdzenie, że wówczas jakikolwiek inny podmiot za te zobowiązania odpowiada tak jak sama spółka, bo godziłoby to w jej samodzielność w obrocie i koncepcję osobowości prawnej, to jednak powstaje *ex lege*

odpowiedzialność dodatkowa wobec wierzycieli spółki. W świetle prawa polskiego ostrze tej odpowiedzialności skierowane jest w członków zarządu spółki i ma ona charakter odszkodowawczy. Taka intensyfikacja ochrony wierzycieli spółki wydaje się zasadna i trafny jest podział ryzyka i konsekwencji wynikających z niewypłacalności spółki kapitałowej, między członków zarządu i wierzycieli tej spółki.

Po trzecie, analiza prawa polskiego dowodzi jednak, że o ile cel obowiązującej regulacji i jej kluczowe założenia nie budzą zastrzeżeń, to już sama treść regulacji wymaga korekty. Przede wszystkim ze względu na to, że wobec swojej niejasności godzi w pewność prawa i bezpieczeństwo obrotu. Źródłem tej niejasności jest nie tylko współwystępowanie dwóch bardzo podobnych norm prawnych (art. 299 k.s.h. i art. 21 ust. 3 p.u.n.), lecz rozliczne trudności interpretacyjne powstające przy wykładni przepisów zawierających te normy prawne. Podjęte w pracy wysiłki pozwoliły na zdekodowanie treści norm prawnych dotyczących analizowanej materii, a także na rozstrzygnięcie wielu problemów interpretacyjnych. Ponadto, mimo wyjaśnienia wielu z nich przez orzecznictwo sądowe (o jego znaczeniu świadczy choćby okoliczność poddania analizie i powołania w rozprawie kilkuset orzeczeń samego Sądu Najwyższego), interwencja ustawodawcy jest niezbędna, ponieważ żaden ze wskazanych przepisów nie spełnia standardów jakości normatywnej wymaganych zwłaszcza od regulacji tak szczególnych i to dotyczących bardzo poważnych cywilnych sankcji.

4. Pozostałe osiągnięcia naukowe:

a. Publikacje naukowe:

Podstawowe osiągnięcia naukowe to rezultaty prowadzonych przeze mnie badań udokumentowane publikacjami. Ich zakres przedmiotowy jest bardzo szeroki i dotyka wielu zagadnień cywilistyki, a także problematyki wykładni prawa oraz funkcjonowania systemu prawa. Kompletny wykaz publikacji naukowych stanowi samodzielny załącznik do wniosku o wszczęcie postępowania habilitacyjnego (załącznik nr 4), natomiast w autoreferacie zostanie zwrócona uwaga tylko na najważniejsze z nich. Publikacje w wykazie, oprócz monografii i komentarzy wymienionych samodzielnie, uporządkowano tematycznie wyróżniające następujące obszary badawcze: prawo handlowe (w tym prawo spółek handlowych i prawo spółdzielcze), prawo spadkowe, prawo zobowiązań, teoria prawa i część ogólna prawa cywilnego, prawo intertemporalne, postępowanie cywilne, varia. W autoreferacie również zostaną wskazane najistotniejsze opracowania należące do tych pól badawczych.

Jedną z dwóch głównych dziedzin moich zainteresowań naukowych, obok prawa spadkowego, to prawo handlowe, a zwłaszcza prawo spółek handlowych, co znalazło wyraz w kilkudziesięciu publikacjach naukowych z tego zakresu. Kluczowe znaczenie w moich badaniach ma kwestia odpowiedzialności za zobowiązania spółki z o.o. na wypadek jej niewypłacalności, która została wskazana w pkt 3 autoreferatu jako osiągnięcie naukowe uzyskane po otrzymaniu stopnia doktora, stanowiące znaczny wkład autora w rozwój nauki prawa (art. 16 ust. 1 i ust. 2 pkt 1 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym) i tam scharakteryzowano monografią dotyczącą tej materii. Omawiając dorobek naukowy należy dodać, że monografia ta stanowi ukoronowanie wieloletnich badań poświęconych tej problematyce. Wstępną, pierwszą ich fazę zakończyła publikacja monografii o odpowiedzialności członków zarządu spółki z o.o. za jej zobowiązania w 2008 r. Ujawniła ona szereg problemów wymagających rozstrzygnięcia oraz brak spójności zarówno polskiej regulacji normatywnej tej materii, jak i orzecznictwa. O ile ustawodawca nie poprawił przepisów regulujących tę kwestię, o tyle Sąd Najwyższy wydał szereg bardzo istotnych orzeczeń, w tym uchwały powiększonych składów, które wyjaśniły, przynajmniej na potrzeby praktyki, wiele istniejących wcześniej problemów. Analiza treści i skutków tych orzeczeń stała się przedmiotem kilku przeglądów orzecznictwa dotyczących tej problematyki i ogłoszonych w „Głosie”. Wszystkie te prace stanowiły przyczynki do przygotowania kompleksowej monografii, uwzględniającej różne perspektywy oraz metody badawcze, która została omówiona w pkt. 3 autoreferatu.

Spośród pozostałych publikacji z prawa handlowego na uwagę zasługuje zwłaszcza obszerne opracowanie pt. „O mankamentach regulacji spółek osobowych w kodeksie spółek handlowych” (PPH 2012, nr 10, s. 33-46) będące w istocie krytycznym komentarzem do wybranych przepisów k.s.h. o spółkach osobowych. Wskazuje ono na dostrzegane przez autora niespójności i problemy interpretacyjne na ich tle sugerując przy okazji sposób, w jaki mogłyby zostać zmienione, aby wątpliwości te rozstrzygnąć. Przykładowo można wskazać poruszone w tekście problemy czasowej dopuszczalności istnienia jednoosobowej spółki osobowej, zaskarżalności uchwał wspólników spółek osobowych, losy majątku spółki osobowej, którego nie rozdysponowano w trakcie jej likwidacji, po wykreśleniu spółki z rejestru.

W innej publikacji („Złota akcja w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości i w prawie polskim”, PPH 2004, nr 8, s. 23-31) podjęto problem dopuszczalności wprowadzenia do umowy spółki postanowienia kreującego złotą akcję (rozumianą jako akcję dającą prawo weta wobec uchwał akcjonariuszy dotyczących określonych materii) uznając, że takie postanowienie byłoby nieważne. Ponadto, przeprowadzono analizę innych instrumentów, np. uprawnień osobistych akcjonariuszy, które pozwoliłyby na osiągnięcie rezultatu zbliżonego do wykreowania „umownej” złotej akcji.

Doświadczenie praktyczne wynikające z pracy w Biurze Studiów i Analiz Sądu Najwyższego zaowocowało zbiorem szczególnego rodzaju publikacji – przygotowaniem kilkudziesięciu przeglądów orzecznictwa z zakresu prawa handlowego opublikowanych w „Glosie”. Ich celem nie było jednak rejestrowanie i streszczanie najważniejszych orzeczeń sądowych z tego zakresu, lecz krytyczna ich analiza akcentująca konsekwencje podjętych rozstrzygnięć oraz badająca ich spójność z innymi orzeczeniami. W rezultacie przeglądy te nie tylko są bardzo obszerne, lecz w zasadzie składają się z kilkuset krótkich glos do orzeczeń Sądu Najwyższego, w których zminimalizowano opis samego orzeczenia na rzecz podkreślenia jego silnych i słabych punktów. Wydaje się, że znacznie lepiej pozwalają na zrozumienie i poznanie prawa handlowego, a zwłaszcza prawa spółek handlowych, dla którego samo brzmienie przepisów prawa jest tylko „punktem wyjścia”, bowiem właściwą treścią przepisy te są napełniane właśnie przez orzecznictwo.

Szczególnie dużo uwagi w prowadzonych przeze mnie badaniach naukowych zajęło prawo spadkowe. Za najważniejsze osiągnięcie z tego zakresu trzeba uznać przygotowanie najobszerniejszego w dotychczasowej polskiej literaturze przedmiotu, kilkusetstronicowego (456 stron) komentarza do dziedziczenia testamentowego („Komentarz do art. 941-990¹ k.c.”, [w:] Kodeks cywilny. Komentarz, t. III, Spadki, red. K. Osajda, C. H. BECK, Warszawa 2013, s. 253-709). Nie tylko omówiono w nim wszystkie problemy prawne dotychczas zidentyfikowane w doktrynie i literaturze na tle tych przepisów, uwzględniając przy tym wiele wypowiedzi doktryny i znaczną większość orzecznictwa, lecz również postawiono i uzasadniono szereg nowatorskich tez (np. co do rozumienia pojęcia świadka testamentu) oraz wątpliwości interpretacyjnych. W konsekwencji komentarz stanowi istotne narzędzie dla praktyków, ale w jeszcze większym stopniu ma pogłębiony, dogmatyczny i naukowy charakter. Ponadto, przygotowano obszerny komentarz dotyczący odpowiedzialności za długi

spadkowe oraz wspólności majątku spadkowego i działu spadku (Komentarz do art. 1030-1046 k.c., [w:] Kodeks cywilny. Komentarz, t. III, Spadki, red. K. Osajda, C. H. BECK, Warszawa 2013, s. 991-1102).

Inna istotna publikacja z prawa spadkowego to obszerna monografia poświęcona kluczowej instytucji prawa spadkowego – ustanowieniu spadkobiercy w testamencie („Ustanowienie spadkobiercy w testamencie w systemach prawnych *common law* i *civil law*”, C. H. BECK, Warszawa 2009, ss. 370+XLVI). Ma ona charakter prawoporównawczy, co jest dość rzadkie w publikacjach z zakresu prawa spadkowego. Książka ta stanowi poprawioną i rozbudowaną wersję rozprawy doktorskiej prawie dwa lata przed jej wydaniem. Zilustrowała ona istotne różnice między mechanizmem powołania spadkobiercy znanym w systemach prawnych *civil law* (prawo polskie, niemieckie i francuskie) oraz *common law* (prawo angielskie i kanadyjskie – niektórych prowincji Kanady). Postawiono w niej tezę, że gdyby uznać unifikację prawa spadkowego w Europie za potrzebną, to mimo rzeczonych różnic byłaby ona możliwa do dokonania oraz rozważono argumenty przemawiające za i przeciw takiej unifikacji. Pracę tę uzupełnia późniejsza obszerna publikacja, będąca rezultatem członkostwa jej autora w Zespole Problemowym ds. Prawa Spadkowego Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego, zawierająca propozycję *de lege ferenda* regulacji kwestii ustanowienia spadkobiercy w testamencie w ewentualnym nowym kodeksie cywilnym z bogatym i wszechstronnym uzasadnieniem („Ustanowienie spadkobiercy *de lege ferenda*”, SPP 2009, nr 1, s. 57-104). Natomiast szeroko poruszony w monografii wątek możliwości unifikacji prawa spadkowego znacznie rozwinięto w dalszych publikacjach anglojęzycznych („Terminology: is it an obstacle to the unification of succession law?”, [w:] *The Perspectives of the Europeanization of the Law of Succession – Towards a European Will*, red. V. Nekrosius, V. Mizaras, F. Zoll, Vilnius University Publishing House, Vilnius 2010, s. 40-51; „An Overview of Fundamental Principles of Polish Succession Law in the Light of Eventual Unification of Succession Laws in the European Union”, [w:] *The Perspectives of Europeanization of Law of Succession*, red. I. Bergs, Riga 2009, s. 42-49.), gdzie, w szczególności, zwrócono uwagę na ciekawe, a ważne tak w praktyce stosowania prawa spadkowego, jak i dyskusji doktrynalnej, różnice terminologiczne.

Wiele miejsca w badaniach z zakresu prawa spadkowego zajęła problematyka wprowadzonej niedawno do prawa polskiego instytucji zapisu windykacyjnego. Nie tylko gruntownie, w zasadzie w formie monograficznej, omówiono ją w komentarzu do prawa spadkowego (Komentarz do art. 981¹-981⁶ k.c., [w:] Kodeks cywilny. Komentarz, t. III,

Spadki, red. K. Osajda, C. H. BECK, Warszawa 2013, s. 534-645), lecz również poświęcono jej kilka artykułów naukowych omawiających kluczowe i najbardziej kontrowersyjne problemy dotyczące tej instytucji prawnej (np. dopuszczalnego przedmiotu zapisu windykacyjnego, odpowiedzialności zapisobiercy windykacyjnego za długi spadkowe). Spośród nich na wyróżnienie zasługuje tekst w j. angielskim, który ukazał się, po uzyskaniu trzech pozytywnych recenzji ekspertów zagranicznych, w prestiżowym *Zeitschrift für Europäisches Privatrecht* („The New Polish Regulation on Legatum per Vindicationem”, *Zeitschrift für Europäisches Privatrecht* (ZEuP) 2012, nr 3, s. 484-500). We wszystkich tych pracach pozytywnie oceniono wzbogacenia prawa polskiego o instytucję zapisu windykacyjnego, dokonano nowatorskiej interpretacji regulujących ją przepisów oraz broniono tezy, że w zasadzie tą drogą pozwolono na powołanie spadkobiercy do konkretnych przedmiotów z majątku spadkodawcy, ponieważ pozycja prawna zapisobiercy windykacyjnego jest znacznie bliższa pozycji prawnej spadkobiercy niż zapisobiercy zwykłego. Nawiązano w ten sposób do jeszcze wcześniejszego artykułu, który powstał zanim uchwalono nowe przepisy o zapisie windykacyjnym, gdzie, dążąc do maksymalnej ochrony woli testatora, próbowano dokonać reinterpretacji powszechnie przyjmowanej wykładni obowiązujących przepisów w kierunku uznania za ważne i skuteczne powołanie spadkobiercy przez przeznaczenie mu w testamencie konkretnego przedmiotu – zadaniem sądu, gdyby nie miał wątpliwości, że w ten sposób testator nie chciał ustanowić zapisu, lecz spadkobiercę, byłoby ustalenie, do jakiej części spadku spadkobierca w ten sposób został powołany – jaki jest stosunek wartości przeznaczonych mu przedmiotów ze spadku do wartości całego spadku („Rozdysponowanie przez spadkodawcę w testamencie poszczególnymi przedmiotami wchodzącymi do spadku (próba reinterpretacji art. 959 k.c.)”, *Rejent* 2010, nr 9, s. 69-8).

Dużo uwagi w prowadzonych badaniach z zakresu prawa spadkowego zajęła kwestia formy testamentu. Badania objęły zarówno kwestie „klasyczne”, szeroko dyskutowane w doktrynie, np. sposoby stwierdzania treści testamentu ustnego („Sposoby stwierdzenia treści testamentu ustnego”, *MoP* 2013, nr 9, s. 463-473), jak również problemy poruszane bardzo rzadko – w szczególności uwagę poświęcono formie testamentu międzynarodowego, gdzie postawiono tezę o potrzebie ratyfikowania przez Polskę Konwencji Waszyngtońskiej z 1973 r. dotyczącej tej kwestii, przy opracowywaniu treści której Polska brała zresztą czynny udział, a która, z niewiadomych względów, nie została jednak ratyfikowana („Testament międzynarodowy”, *KPP* 2007, nr 4, s. 1087-1131; „Forma testamentu międzynarodowego”, *KPP* 2007, nr 4, s. 1133-1149).

Na osobną wzmiankę zasługuje podjęcie badań nad problematyką testamentów wspólnych, które zwińczyło opublikowanie krótkiej monografii dotyczącej tej materii („Testamenty wspólne w prawie polskim”, C. H. BECK, Warszawa 2005, ss. 126+XXI). Postawiono w niej tezę, że sądy, w imię zasady *favor testamenti*, którą należy stosować nie tylko do wykładni treści testamentu, lecz również przepisów prawa spadkowego o dziedziczeniu testamentowym, powinny dążyć do utrzymania w mocy testamentów wspólnych, np. traktując je, jeśli tylko byłoby to możliwe, jako dwa indywidualne testamenty ze sobą połączone. Co więcej, za testamenty wspólne, w myśl art. 942 k.c. statuującego ich zakaz w prawie polskim, nie należy uznawać testamentów korespektywnych, a więc formalnie samodzielnych, których treść jedynie odnosi się do siebie nawzajem.

Z zakresu prawa zobowiązań najważniejszym moim osiągnięciem jest współautorstwo kilku rozdziałów w Systemie Prawa Prywatnego („Wprowadzenie do części ogólnej zobowiązań”, [w:] System Prawa Prywatnego, t. 5, Prawo zobowiązań – część ogólna, red. E. Łętowska, wyd. 2, C. H. BECK, Warszawa 2013, s. 1-118; Wprowadzenie do problematyki umów z art. 391-393 KC, [w:] System Prawa Prywatnego, t. 5, Prawo zobowiązań – część ogólna, red. E. Łętowska, wyd. 2, C. H. BECK, Warszawa 2013, s. 961-964; Umowa o świadczenie przez osobę trzecią (art. 391 KC), [w:] System Prawa Prywatnego, t. 5, Prawo zobowiązań – część ogólna, red. E. Łętowska, wyd. 2, C. H. BECK, Warszawa 2013, s. 965-1004; we wszystkich wymienionych przypadkach współautorka: prof. E. Łętowska). Dokonałem gruntownej aktualizacji oraz rekonstrukcji tych tekstów przygotowując je do drugiego wydania.

Ponadto, na wyróżnienie zasługują teksty dotyczące europejskiego prawa zobowiązań. W jednym z nich („Perspektywy europejskiego prawa umów: Zielona Księga Komisji Europejskiej o Europejskim Prawie Kontraktów”, PPH 2010, nr 11, s. 19-30) rozważano celowość i możliwość (oraz formę prawną) stworzenia jednolitego europejskiego prawa umów, a w innym analizowano wpływ europejskiego prawa zobowiązań na prawo polskie w zakresie odpowiedzialności ze tzw. zmarnowany urlop („Odpowiedzialność za zmarnowany urlop w prawie polskim”, KPP 2005, nr 2, s. 305-355; współautorka: J. Luzak) wskazując, w jaki sposób należałoby interpretować obowiązujące polskie prawo, aby wykładnia ta była zgodna z wymaganiami prawa europejskiego (aby można było zasądzić zadośćuczynienie).

Z teorii prawa i części ogólnej prawa cywilnego w pierwszej kolejności znów wymaga wymienienia udział w Systemie Prawa Prywatnego – współautorstwo rozdziału dotyczącego niezwykle trudnej i ważnej problematyki zbiegu norm („Zbieg norm prawa cywilnego”, [w:] System Prawa Prywatnego, t. 1 (Prawo cywilne – część ogólna), red. Marek Safjan, wyd. 2, C. H. BECK, Warszawa 2012, s. 545-695; współautorka: prof. E. Łętowska). Postawiono w niej tezę o tzw. *numerus apertus* sytuacji zbiegu, zgodnie z którą we wszystkich wątpliwych przypadkach sądy powinny akceptować istnienie zbiegu norm i wynikającego z niego zbiegu roszczeń pozostawiając uprawnionym prawo wyboru podstawy prawnej dla dochodzonego roszczenia, a nie eliminować ów zbieg stosując zasadę *lex specialis derogat legi generali*. Uzupełnienie badań dotyczących zbiegu norm stanowią komentarze do przepisów regulujących wyraźnie dostrzeżone przez ustawodawcę zbiegi, a to art. 414, 443, 449¹⁰, 579 k.c. (opublikowane w: „Kodeks cywilny. Komentarz”, t. II, Zobowiązania, red. K. Osajda, C. H. BECK, Warszawa 2013, ss. 408-420, 660-668, 728-734, 1106-1109).

Kolejną istotną publikacją z tego obszaru to obszerne opracowanie dotyczące określenia miejsca prawa cywilnego w systemie prawa, problemów związanych z kodyfikacją tego prawa i współczesnymi dyskusjami o pojęciu kodyfikacji, które kończy wniosek o braku potrzeby uchwalania nowego polskiego kodeksu cywilnego („Wprowadzenie do kodeksu cywilnego”, [w:] Kodeks cywilny. Komentarz, t. I, Przepisy wprowadzające, Część ogólna, Własność i inne prawa rzeczowe, red. K. Osajda, C. H. BECK, Warszawa 2013, s. XXXV-LIII).

Systemowego podejścia do prawa cywilnego dotyczy również ważna publikacja akcentująca znaczenie zasad prawa cywilnego przy wykładni przepisów tego prawa i ilustrująca teoretyczne tezy przykładami zastosowania zasady swobody umów, zasady *favor matrimonii* oraz zasady *favor testamenti* („Znaczenie zasad prawa dla wykładni prawa (na przykładzie prawa cywilnego)”, [w:] Teoria i praktyka wykładni prawa, red. P. Winczorek, LIBER, Warszawa 2005, s. 261-283).

Osobnej wzmianki wymaga obszerne opracowanie dotyczące prawa intertemporalnego: jego pojęcia, miejsca w systemie prawa, podstawowych instytucji i zasad oraz problemów przy jego stosowaniu („Prawo intertemporalne. Wprowadzenie, [w:] Kodeks cywilny. Komentarz, t. I, Przepisy wprowadzające, Część ogólna, Własność i inne prawa rzeczowe, red. K. Osajda, C. H. BECK, Warszawa 2013, s. 5-34”). Kończy je konkluzja, że

prawo intertemporalne stanowi niezwykle ważną gałąź prawa kolizyjnego, a w konsekwencji jego konstrukcyjne podobieństwo do prawa międzynarodowego prywatnego pozwala na rozważenie zastosowania do niego wielu instytucji znanej doktrynie tego prawa oraz na postawienie interesujących dogmatycznie pytań (np. co do dopuszczalności wyboru prawa właściwego co do czasu, np. poddania umowy kodeksowi Napoleona w brzmieniu z 1920 r.).

Silne przeświadczenie o konieczności kompleksowego patrzenia na prawo cywilne materialne i formalne (procesowe), utwierdzone doświadczeniami praktycznymi z pracy w Sądzie Najwyższym, zaowocowało moim zainteresowaniem badawczym także postępowaniem cywilnym i publikacjami z tego zakresu. Na szczególne wyróżnienie zasługuje jedna z pierwszych w polskiej doktrynie wypowiedzi dotycząca nadużycia prawa procesowego („Nadużycie prawa w procesie cywilnym”, PS 2005, nr 5, s. 47-81), która to koncepcja współcześnie jest już obecna *expressis verbis* w uzasadnieniach orzeczeń Sądu Najwyższego, a także stała się przedmiotem obrony innej pracy doktorskiej i monografii (zob. M. Plebanek, Nadużycie praw procesowych w postępowaniu cywilnym, Warszawa 2012). W publikacji tej postawiono tezę, że tak jak można nadużyć prawa materialnego, gdzie w tym aspekcie granice korzystania z praw materialnych wyznacza art. 5 k.c., tak również można nadużyć praw procesowych i być może należałoby rozważyć wprowadzenie do k.p.c. odpowiednika art. 5 k.c. Przy czym, ze względu na konstytucyjne prawo do sądu, *de lege lata* samo bezpodstawne wytoczenie powództwa nie może zostać uznane za nadużycie prawa.

Inna, ważna tak dla praktyki, jak i teorii, publikacja z zakresu postępowania cywilnego to wynik długiej i gruntownej analizy postanowień Sądu Najwyższego, których mocą odmówiono podjęcia uchwały wskutek przedstawienia temu sądowi zagadnienia prawnego do rozstrzygnięcia na podstawie art. 390 k.p.c. („Przesłanki odmowy podjęcia uchwały przez Sąd Najwyższy w postępowaniu cywilnym”, [w:] Aurea Praxis. Aurea Theoria. Księga Pamiątkowa ku czci Profesora Tadeusza Erecińskiego, red. J. Gudowski, K. Weitz, t. I, Lexis Nexis, Warszawa 2011, s. 415-450.). Wnioski wyciągnięte z analizy pozwalają, z jednej strony, sądom odwoławczym trafnie decydować, czy są podstawy do wystąpienia z pytaniem prawnym oraz w jaki sposób pytanie to uzasadnić, a, z drugiej strony, Sądowi Najwyższemu ułatwia to zachowanie spójności orzecznictwa w tej ważnej kwestii.

Kolejna publikacja lokuje się na styku problematyki postępowania cywilnego i prawa konstytucyjnego – prawa do sądu. Jest również rezultatem długotrwałej analizy orzecznictwa,

tym razem Trybunału Konstytucyjnego, prowadzonej celem wyłonienia i opisanie wynikających z tego orzecznictwa przesłanek tzw. sprawiedliwości proceduralnej („Zasada sprawiedliwości proceduralnej w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego”, [w:] Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego a Kodeks postępowania cywilnego, red. T. Ereciński, K. Weitz, Lexis Nexis, Warszawa 2010, s. 429-472). Zachowanie wymagań płynących z zasady sprawiedliwości proceduralnej dotyczy tak sądów powszechnych, jak i ustawodawcy przy zmianie prawa procesowego.

Wreszcie, wśród sporządzonych przeze mnie publikacji jest grupa podejmujących różne problemy jurystyczne, które to publikacje zebrano w wykazie publikacji stanowiącym załącznik do wniosku o wszczęcie postępowania habilitacyjnego razem (jako *varia*). Spośród nich na zwrócenia uwagi wymaga cykl czterech publikacji dotyczących cywilnoprawnych aspektów transseksualizmu, tak z perspektywy obowiązującego prawa polskiego, jak i standardów wynikających z orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka i Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej („Transseksualizm w świetle prawa i praktyki sądów polskich”, PS 2004, nr 5, s. 143-162; „Cywilnoprawne aspekty zmiany płci u transseksualistów” [w:] Orientacja seksualna i tożsamość płciowa. Aspekty prawne i społeczne, red. R. Wieruszewski i M. Wyrzykowski, Instytut Wydawniczy Euro Prawo, Warszawa 2009, s. 179-202; Orzecznictwo ETPCz dotyczące transseksualizmu, EPS 2009, nr 5, s. 35-41; Orzecznictwo ETS dotyczące transseksualizmu, EPS 2009, nr 9, s. 36-40). Wypływa z nich wniosek, że *de lege lata* prawo prywatne umożliwia dokonanie zmiany wpisu o płci w aktach stanu cywilnego, natomiast zastrzeżenia budzi procedura prowadząca do tej zmiany: droga procesu, gdzie pozwanymi mają być rodzice transseksualisty. Sformułowano wniosek, że bardziej pożądane byłoby rozpatrywanie tych spraw w trybie nieprocesowym, jak to zresztą miało miejsce do lat 90-tych XX wieku.

Do publikacji zakwalifikowanych jako *varia* należy także zaliczyć książkę podejmującą problematykę nacjonalizacji i reprivatyzacji (Nacjonalizacja i reprivatyzacja, C. H. BECK, Warszawa 2009, ss. 129+XV), która doczekała się pozytywnej recenzji (M. Wiącek, ZN NSA 2011, nr 4, ss. 195-199). Jest to w zdecydowanym zakresie praca o charakterze bibliograficznym – wskazano w niej, jako samodzielne rozdziały, różne problemy powstające na tle nacjonalizacji (np. reforma rolna, dekret warszawski) oraz zebrano najważniejszą literaturę ich dotyczącą, a także tezy z orzecznictwa. Pozwala to sprawnie

poznać *acquis* dotyczące tych problemów. Co więcej, w obszernym wprowadzeniu zajęto się dogmatyczną analizą instytucji nacjonalizacji, porównaniem jej do innych podobnych instytucji (wywłaszczenie, komunalizacja), a także kwestią dopuszczalności nacjonalizacji. Postawiono też kontrowersyjną tezę, że nie należy uchylać w Polsce ustawy reprivatyzacyjnej, ponieważ mogłaby ona, niezależnie od jej treści, doprowadzić do znacznie poważniejszych problemów niż mają miejsce obecnie, gdyż podlegałaby ocenie przez ETPCz, który mógłby nie zaakceptować zapewne przyjętym w niej ograniczeniom co do wysokości należnej kompensaty za znacjonalizowane mienie.

b. Osiągnięcia inne niż indywidualne publikacje naukowe

Choć publikacje naukowe stanowią moje podstawowe osiągnięcia naukowe, to jednak charakterystyka tych osiągnięć wymaga uwzględnienia również dokonań na innych polach. Osiągnięcia na polu dydaktycznym, współpracy z instytucjami, organizacjami i towarzystwami naukowymi w kraju i za granicą, a także działalności popularyzującej naukę, stanowią samodzielny załącznik do wniosku o wszczęcie postępowania habilitacyjnego (załącznik nr 7). W autoreferacie zostaną zatem wskazane tylko inne jeszcze osiągnięcia naukowe.

W pierwszej kolejności wymaga wymienienia udział w pracach zespołów eksperckich, w skład których zostałem powołany. W pierwszej kolejności jest to Zespół Problemowy ds. Prawa Spadkowego Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego. W toku jego prac brałem udział w dyskusjach nad różnymi kwestiami będącymi przedmiotem obrad zespołu, a także samodzielnie przygotowałem szereg obszernych ekspertyz, np. o pożądanym kształcie regulacji powołania spadkobiercy, wykonawcy testamentu, czy wpływie nowoczesnych technologii na dopuszczalne prawem formy testamentu (niektóre z nich stały się podstawą samodzielnych publikacji, o których była mowa w poprzednim podpunkcie autoreferatu).

Ponadto, jestem członkiem Biura Studiów i Analiz Sądu Najwyższego. W ramach pracy w BSiA SN przygotowałem bardzo wiele ekspertyz dotyczących problemów prawnych aktualnie rozstrzyganych przez Sąd Najwyższy, zwłaszcza przez powiększone składy tego sądu.

Oprócz działalności eksperckiej, do moich osiągnięć naukowych należy zaliczyć powoływanie mnie na recenzenta publikacji zagranicznych i krajowych. Do tych pierwszych

należy skierowanie do mojej recenzji nowej monografii Jana M. Smits'a pt.: „Contract Law. A Comparative Introduction” (był jednym z trzech recenzentów obok prof. R. Zimmermanna i prof. L. Di Matteo), która właśnie ukazała się drukiem. Jeżeli chodzi o recenzje krajowe, to jestem regularnym recenzentem artykułów składanych do druku w „Przeglądzie Sądowym” oraz w „Transformacjach Prawa Prywatnego”, a także „Prawa w działaniu” (wydawanego przez Instytut Wymiaru Sprawiedliwości).

Wreszcie należy jeszcze nadmienić udział w dużych zespołach badawczych zagranicznych i krajowych. W odniesieniu do zespołów zagranicznych przygotowywałem tzw. *Polish notes*, czyli uwagi dotyczące prawa polskiego, do wielkiego komentarza do *Draft Common Frame of Reference* (Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference, red. Christian von Bar, Eric Clive, vol. 1, Sellier, Munich 2009), a także w szeregu konferencji dotyczących potencjalnej europejskiej unifikacji prawa spadkowego (w ramach programu europejskiego Project Civil Justice współfinansowanego przez Directorate General for Justice, Freedom and Security of the European Commission, Nr JLS-CJ-2007-1/28-30-CEO22255300-62).

Jeżeli natomiast chodzi o polskie zespoły badawcze, to koordynuję prace i kieruję kilkudziesięcioosobowym zespołem autorskim z różnych ośrodków akademickich, który przygotował wydany w trzech tomach w 2013 r. komentarz do k.c. („Kodeks cywilny. Komentarz”, t. I-III, red. K. Osajda, C. H. BECK, Warszawa 2013, t. I – ss. 1540, t. II – ss. 1971, t. III – ss. 1237), a teraz bieżąco aktualizuje ten komentarz dostępny w wersji elektronicznej (trzy razy w roku) oraz pracuje nad komentarzami do kolejnych ustaw z zakresu prawa prywatnego. Ponadto, w przeszłości współkoordynowałem prace zespołów badawczych, które zakończyły się opublikowaniem dwóch pozycji książkowych: „Prawo intertemporalne w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego i Sądu Najwyższego”, Wolters Kluwer, Warszawa 2008, ss. 426 oraz „Nieuczciwe klauzule w prawie umów konsumenckich – orzecznictwo sądów krajowych państw członkowskich Wspólnot Europejskich”, C. H. BECK, Warszawa 2004, ss. 671 (ta ostatnia doczekała się drugiego wydania i dwóch pozytywnych recenzji: Cz. Żuławska, PiP 2004, nr 2, s. 113-115 i P. Saganek, PPE 2004, nr 1, s. 122-123).

c. Staże zagraniczne (naukowe i dydaktyczne):

2013 r. – prowadzenie jako *visiting professor* 60 godzinnego kursu pt. *Comparative Contract Law* na *University of Ottawa, Common Law Section* (kurs został bardzo dobrze oceniony przez studentów w rezultacie czego zostałem zaproszony do ponownego przeprowadzenia go w styczniu 2015 r.)

2013 r. – prowadzenie 10 godzinnego kursu pt. *Comparative Contract Law* na *Universität Wien*

2011 r. – dwumiesięczny pobyt badawczy (*research stay*) w Instytucie Międzynarodowego Prawa Prywatnego oraz Porównawczego w Hamburgu odbyty dzięki uzyskaniu stypendium przyznanego przez tenże Instytut

2010 r. – miesięczny staż dydaktyczny na *Central European University* w Budapeszcie

2010 r. – dwutygodniowy pobyt badawczy (*research stay*) w Instytucie Międzynarodowego Prawa Prywatnego oraz Porównawczego w Hamburgu

2007 r. – *International Summer Course* zorganizowany przez *Faculty of Law, University of Ankara* odbywający się w Ankarze i Manavgat w Turcji i poświęcony prawu europejskiemu (a w szczególności europeizacji różnych gałęzi prawa)

d. Udział w konferencjach naukowych:

W latach 2004-2014 uczestniczyłem w kilkudziesięciu zagranicznych i krajowych konferencjach naukowych, w większości przypadków albo wygłaszając referat, albo zabierając głos w dyskusji. W autoreferacie zostanie zwrócona uwaga na najważniejsze z nich (konferencje wymienione są w porządku chronologicznym).

Wiele konferencji dotyczyło prawa porównawczego, a zwłaszcza prac nad europejskim prawem umów:

1. The European Court of Justice as „Creator” of European Contract Law, Luksemburg 13-14.6.2014 r., SECOLA – głos w dyskusji.
2. Dalsze losy europejskiego prawa umów, Warszawa 7.10.2011 r., Kolegium prawa Akademii Leona Koźmińskiego – referat: „Optymalny zakres zastosowania Instrumentu Opcjonalnego”.
3. Conference on European Contract Law – unlocking the internal market for growth, Warszawa 9-10.11.2011 r., Ministerstwo Sprawiedliwości

Rzeczypospolitej Polskiej i European Commission, DG Justice – głos w dyskusji.

4. Kierunki rozwoju europejskiego prawa prywatnego. Wpływ europejskiego prawa konsumenckiego na prawo krajowe, Katowice 23-24.9.2010 r., WPiA UŚ pod patronatem Ministerstwa Sprawiedliwości – głos w dyskusji.
5. The Foundations of European Private Law, Florencja 28-30.09.2009 r., European University Institute – głos w dyskusji.
6. European Community Studies Association – Biennial Conference, Victoria (Kanada) 19-20.05.2006 r., European Community Studies Association – referat: “The Experiences, Methods, Objectives and Perspectives of Unification of Private Law in the European Union”.

Kolejne konferencje, których problematyka pozostawała w kręgu moich zainteresowań naukowych dotyczyły prawa spadkowego (także w kontekście prac nad europejskim prawem spadkowym):

1. Swoboda testowania a ochrona interesów osób najbliższych, Poznań 14.3.2014 r., UAM – moderowanie jednego z paneli dyskusyjnych.
2. Seminarium dot. nowelizacji prawa spadkowego, Warszawa 9.6.2011 r., Wydawnictwo C. H. BECK (cykl: Akademia BECKA) – głos w dyskusji.
3. The Perspectives of Europeanization of Law of Succession, Warszawa 21.1.2010 r., Akademia Leona Koźmińskiego (w ramach programu europejskiego Project Civil Justice współfinansowanego przez Directorate General for Justice, Freedom and Security of the European Commission, Nr JLS-CJ-2007-1/28-30-CEO22255300-62) – referat: “A Single European Succession Law: Consolidation, Codification, Harmonisation or Unification”.
4. Seminarium poświęcone dyskusji nad przygotowaniem łotewskiego stanowiska rządowego w kwestii Zielonej Księgi Komisji Europejskiej o unifikacji międzynarodowego prawa spadkowe, Ryga 19.2.2010 r., Turiba School of Business Administration i Ministerstwo Sprawiedliwości Łotwy – referat: „Reflections on the Proposal for a Regulation of the European Parliament and the Council on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and authentic instruments in matters of succession and the creation of a European Certificate of Succession prepared by the Commission of the European Communities”.
5. The Perspectives of Europeanization of Law of Succession, Ryga 28.10.2009 r., Turiba School of Business Administration (w ramach programu

Europejskiego Project Civil Justice współfinansowanego przez Directorate General for Justice, Freedom and Security of the European Commission, Nr JLS-CJ-2007-1/28-30-CEO22255300-62) – referat: “An Overview of Fundamental Principles of Polish Succession Law in the Light of Eventual Unification of Succession Law in the European Union”.

6. The Perspectives of Europeanization of Law of Succession, Wilno 16.12.2009 r., Uniwersytet Wileński (w ramach programu europejskiego Project Civil Justice współfinansowanego przez Directorate General for Justice, Freedom and Security of the European Commission, Nr JLS-CJ-2007-1/28-30-CEO22255300-62) – referat: „Terminology: Is It an Obstacle to the Unification of (International) Succession Law”.

Znaczna liczba konferencji, w których brałem czynny udział, to konferencje, na których podejmowana była problematyka z zakresu prawa handlowego:

1. Uchwały w spółkach handlowych, IV Forum Prawa Spółek, Łódź 16.5.2014 r., WPiA UŁ – głos w dyskusji (opublikowany w PPH 2014/10).
2. Regulacja prawna spółek osobowych w kodeksie spółek handlowych, II Forum Prawa Spółek, Łódź 18.5.2012 r., WPiA UŁ – głos w dyskusji (opublikowany w PPH 2012/10).
3. Reforma struktury majątkowej spółki z o.o., I Forum Prawa Spółek, Łódź 20.5.2011 r., WPiA UŁ – głos w dyskusji (opublikowany w PPH 2011/9).
4. Seminarium dot. zmian w kodeksie spółek handlowych w 2011 r., Warszawa 8.12.2011 r., Wydawnictwo C. H. BECK (cykl: Seminaria „Monitora Prawa Handlowego”) – głos w dyskusji.

Spośród pozostałych konferencji, w których uczestniczyłem, na wyróżnienie zasługują:

1. Zadośćuczynienie w razie śmierci osoby bliskiej (art. 446 § 4 k.c.), Sterdynia 10.6.2014 r., konferencja wyjazdowa Izby Cywilnej Sądu Najwyższego – referat: „Zadośćuczynienie w razie śmierci osoby bliskiej”.
2. Mobilność w nauce, Warszawa 23.10.2013 r., AMU PAN – referat: „Mobilność młodych naukowców w Polsce”.

3. Dwa lata obowiązywania nowelizacji prawa o szkolnictwie wyższym (analiza postlegislacyjna), Warszawa 14.11.2013 r., KNP PAN – referat: „O kształt studiów doktoranckich w Polsce”.
4. Skutki wyroków Trybunału Konstytucyjnego w świetle orzecznictwa, Warszawa 29.11.2012 r., TK – głos w dyskusji (opublikowany pt.: „Koncepcja orzeczenia zakresowego a wątpliwości na tle skutków orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego w tomie pokonferencyjnym o tytule identycznym z tytułem konferencji”).
5. Orientacja seksualna i tożsamość płciowa – problemy i wyzwania prawne, Poznań 27.10.2008, Poznańskie Centrum Praw Człowieka INP PAN, Poznań październik 2008 r. – referat: „Cywilnoprawne aspekty zmiany płci u transseksualistów”.
6. The 11th Annual Interdisciplinary Legal Studies Graduate Student Conference, Vancouver 4-5.5.2006 r. – referat pt.: “Subjectivity v. Objectivity of Law in the Light of Judicial Legitimacy”.
7. Prawa konsumenta w prawie polskim, Warszawa 28.1.2005 r., Wszechnica Konstytucyjna (Trybunał Konstytucyjny) – referat: „Ochrona konsumenta w umowach związanych z obrotem nieruchomościami i handlu internetowym”.
8. Wykładnia prawa, Warszawa 27.2.2004 r., WPiA UW – referat: „Znaczenie zasad prawa dla wykładni prawa cywilnego”.

5. Nagrody i wyróżnienia naukowe:

2012 r. – nagroda I stopnia Rektora UW za działalność naukową

2012 r. – stypendium ERASMUS dla pracowników naukowych

2011 r. – stypendium naukowego MNiSW dla wybitnych młodych naukowców (decyzja nr 32/E-343/STYP/6/2011)

2010 r. – stypendium im. Konrada Zweigerta przyznane przez Max Planck Society

2010 r. – staż zagraniczny dla młodych doktorów przyznany w ramach konkursu: „Nowoczesny Uniwersytet – kompleksowy program wsparcia dla doktorantów i kadry dydaktycznej Uniwersytetu Warszawskiego” realizowanego w ramach projektu nr UDA – POKL.04.01.01-00-158/09-00 w Programie Operacyjnym Kapitał Ludzki

2009 r. – stypendium naukowe przyznane w ramach konkursu: „Nowoczesny Uniwersytet – kompleksowy program wsparcia dla doktorantów i kadry dydaktycznej

Uniwersytetu Warszawskiego” realizowanego w ramach projektu nr UDA – POKL.04.01.01-00-158/09-00 w Programie Operacyjnym Kapitał Ludzki

2009 r. – nagroda „Złote Skrzydła” za najlepszą monografię z zakresu prawa gospodarczego opublikowaną w 2008 r.

2008 r. – stypendium „Zostańcie z Nami” przyznane przez tygodnik „Polityka”

2008 r. – stypendium START przyznane przez Fundację na Rzecz Nauki Polskiej (przedłużenie)

2007 r. – stypendium START przyznane przez Fundację na Rzecz Nauki Polskiej

2007 r. – Nagroda Dziekana WPiA UW za dorobek naukowy wypracowany w toku studiów doktoranckich

2007 r. – grant przyznany przez Faculty of Law, University of Ankara

2006 r. – grant przyznany przez Wydział Prawa Uniwersytetu Ottawskiego

2005 r. – stypendium The Edward Barry McDougall Memorial Scholarship

2004 r. – laureat I miejsca PRIMUS INTER PARES – PRIMUS EXPERT (PRAWNIK)

2004 r. – Tytuł Najlepszego Absolwenta WPiA UW 2004 r. przyznany przez Stowarzyszenie Absolwentów WPiA UW

Konrad Osajda